

<https://doi.org/10.5559/di.32.1.09>

**Ivana Miočić, Jasminka
Ledić i Marija Brajdić
Vuković**
**POZITIVAN
ODNOS PREMA
NASTAVI U VISOKOM
OBRAZOVANJU**

Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2021., 52 str.

Već sam naslov monografije "Pozitivan odnos prema nastavi u visokom obrazovanju" može pobuditi znatiželju mnogih visokoškolskih nastavnika, bez obzira na disciplinu i na iskustvo rada u nastavi, te im ova knjiga zasigurno može pomoći u radu. Monografija je objavljena 2021. godine u izdanju Filozofskog fakulteta u Rijeci, a proizašla je iz pera autorica koje imaju obilje iskustva u istraživanju područja visokoškolske nastave, i to ponajviše u kontekstu profesionalne socijalizacije mladih znanstvenika u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja. Rezultati istraživanja koji se prikazuju u ovoj monografiji dominantno su proizašli iz doktorske disertacije jedne od autorica (Ivane Miočić), a rad na disertaciji odvijao se u okviru triju projekata: 1) "Kompetencijski profil akademske profesije: između novih zahtjeva i mogućnosti (APRO FRAME, 2014-2017)", 2) "Projekt razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti" (2016-2019) te 3) "Profesionalna socijalizacija mladih znanstvenika u nastavnu djelatnost (započeo 2019. godine)". Sve navedene projekte vodila je prof. dr. sc. Jasminka Ledić, a Hrvatska zaklada za znanost financirala je prva dva,

dok treći podupire Sveučilište u Rijeci. Dakle, ova je knjiga jedna u nizu publikacija proizašlih iz spomenutih znanstveno-istraživačkih projekata. Treba istaknuti i da je knjiga dostupna na hrvatskom i engleskom jeziku, čime je postala dostupna ne samo nacionalnoj nego i široj međunarodnoj publici, a može se pronaći na mrežnim stranicama izdavača.

Monografija ima 52 stranice u oba jezična izdanja, a tekst je podijeljen na 3 poglavlja, od kojih prvo poglavlje okuplja 5 potpoglavlja. Knjiga započinje predgovorom, u kojem se elaborira cilj projekta, u okviru kojeg je knjiga nastala, vrlo se detaljno opisuje sadržaj narednih poglavlja te se ističe kojoj je publici namijenjena. U predgovoru autorice nas upoznaju s pitanjima kojima su se vodile tijekom rada na ovoj tematici, pri čemu je jedno od ključnih pitanja što obilježava proces profesionalne socijalizacije u akademskoj profesiji mladih znanstvenika koji razvijaju pozitivan odnos spram nastave. Odgovore nam donose u sljedećim poglavljima: 1) Visokoškolska nastava i profesionalna socijalizacija mladih znanstvenika u sustavu visokoga obrazovanja, 2) Pozitivan odnos prema radu u visokoškolskoj nastavi i 3) Preporuke za unaprjeđenje sustava podrške mladim znanstvenicima u profesionalnoj socijalizaciji u nastavnu djelatnost.

Prvo poglavlje, *Visokoškolska nastava i profesionalna socijalizacija mladih znanstvenika u sustavu visokoga obrazovanja*, započinje pregledom aktualnih europskih i nacionalnih *policy* dokumenata o visokoškolskoj nastavnoj djelatnosti. Navode se vrlo konkretne smjernice iz dokumenata ključnih tijela i inicijativa, kao što su Europska komisija, Europski prostor visokog obrazovanja te Europsko udruženje sveučilišta. Navedena tijela u svojim *policy* dokumentima naglašavaju važnost certificiranog usavršavanja nastavnika umjesto "učenja na poslu", važnost usmjeravanja procesa učenja i poučavanja na studente, poticanja inovativnih praksi u visokoškolskoj nastavi te povezanosti znanstvenog i nastavnog rada visokoškolskih nastavnika. Autorice

navode i strategije u nacionalnom kontekstu koje su komplementarne europskima i jednaku pažnju posvećuju važnosti kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja visokoškolskih nastavnika za stjecanje nastavnčkih kompetencija.

Osim osvrta na *policy* dokumente, prvo poglavlje donosi detaljan i opsežan pregled dosadašnjih istraživanja, koja se tematski mogu raspodijeliti na četiri šira područja: 1) istraživanja pristupa i perspektiva poučavanja, 2) istraživanja nastavnčkih kompetencija i profesionalnog razvoja visokoškolskih nastavnika, 3) istraživanja odnosa nastavnog i istraživačkog rada te 4) istraživanja o emocionalnoj dimenziji rada visokoškolskih nastavnika. Autorice su za svako od navedenih područja izdvojile najvažnije rezultate, kao i pregled upotrijebljenih instrumenata za mjerenja raznih fenomena iz nekoga područja.

Prvo područje koje se opisuje u ovom poglavlju jesu pristupi i perspektive poučavanja u visokom obrazovanju, pri čemu se u mnoštvu pristupa poučavanju može izdvojiti dominantna dihotomija između dva ključna pristupa, onoga usmjerenog na nastavnika i onoga usmjerenog na studenta. Prvom je pristupu cilj prijenos informacija, dok je drugi usmjeren ka konceptualnim promjenama u znanju studenta. U rezultatima prikazanih istraživanja o upotrebi ovih temeljnih pristupa poučavanju nerijetko se uočavaju razlike između tzv. *soft sciences* i *hard sciences*, pri čemu je u prvim nastava češće usmjerena na studenta, a u drugim na sadržaj. Autorice u ovom pregledu dosadašnjih istraživanja pristupa i perspektiva poučavanja u visokom obrazovanju konstruktivno pridonose i svojom kritikom onih istraživanja koja ne uzimaju u obzir širi nastavni kontekst,

odnosno autonomiju nastavnika u prilagodbi pristupa poučavanju, ovisno o situaciji.

Opis područja nastavnčke kompetencije i profesionalni razvoj visokoškolskih nastavnika u najvećoj mjeri fokusiran je na raspravu o potrebi za inicijalnim i dodatnim obrazovanjem visokoškolskih nastavnika za rad u nastavi. Ključni nedostatak koji su autorice primijetile jest nepostojanje programa koji bi pripremili visokoškolske nastavnike za rad u nastavi. Navodi se kako se od nastavnika na sveučilištima očekuje da "automatski" znaju poučavati o znanstvenom području za koje su kvalificirani, što praksa, jasno, opovrgava. Rezultati istraživanja tako pokazuju da su visokoškolski nastavnici većinom prepušteni samima sebi i učenju iz pokušaja i pogrešaka u nedostatku programa koji bi ih pripremili za rad u nastavi. Navodi se kako je interes za proučavanjem utjecaja programa za profesionalni razvoj visokoškolskih nastavnika za rad u nastavi povećan u zadnje vrijeme, a rezultati tih istraživanja mješoviti su. U nizu predstavljenih rezultata istraživanja autorice poentiraju da se ipak u većini istraživanja zaključuje da postoje pozitivni učinci navedenih programa, a neki od njih jesu povećanje rezultata na skalama koje mjere entuzijazam, organizacijske vještine, davanje povratnih informacija, zatim povećanje svijesti nastavnika o pristupu poučavanju i odabiru adekvatnih nastavnih metoda, povećanje teorijskih znanja o nastavi, širenje ideja i motivacije za rad u nastavi, povećanje samopouzdanja za rad u nastavi te razmjena iskustava s drugim kolegama.

U prikazu dosadašnjih istraživanja trećega područja, odnosa nastave i istraživanja, koja imaju za cilj objasniti položaj nastave u odnosu na istraživačku djelatnost na sveučilištima, autorice ističu tri modela (ne)povezanosti nastavnog i istraživačkog rada koji su izradili Hattie i Marsh: 1) negativna povezanost koja podrazumijeva potpuno odvajanje nastave i istraživanja, ali i nepovoljan utjecaj jedne djelatnosti na drugu, 2) pozitivan i recipročan

odnos nastave i istraživanja, odnosno međusobno obogaćivanje ovih dviju djelatnosti te 3) neutralan model u kojem su nastava i istraživanje dvije nepovezane kategorije. Nadalje, autorice navode istraživanja koja su usmjerena na proučavanje nastavne i istraživačke orijentacije akademskih djelatnika, u kojima se ističe kako je primjetan sve veći pritisak na znanstvenu produktivnost u kontekstu napredovanja, što posljedično utječe na umanjivanje važnosti nastavne djelatnosti.

Emocionalna dimenzija rada visokoškolskih nastavnika posljednje je područje istraživanja koje se prikazuje u ovoj knjizi. Istraživanja ovoga područja mogu se podijeliti na ona koja se bave pozitivnim emocijama i ona koja se bave negativnim aspektima emocija visokoškolskih nastavnika. Neke od ključnih pozitivnih emocija u nastavnom procesu jesu zadovoljstvo, zainteresiranost, ljubav, ponos, olakšanje, a dobri su nastavnici "oni koji nastavu čine zanimljivom, u čijem se radu prepoznaje ljubav, strast, entuzijazam koji se prenosi na studente, kao i humor i užitak te suosjećanje i briga za studente" (str. 21). S druge strane, spominju se emocionalni napori, stres te profesionalno sagorijevanje, koji mogu loše utjecati na nastavni proces.

Prethodno opisana četiri područja istraživanja tematike profesionalne socijalizacije mladih znanstvenika u nastavnu djelatnost važna su za razumijevanje empirijskoga dijela ove publikacije i konstruiranoga konceptualnog okvira pozitivnog odnosa spram rada u nastavi.

Drugo potpoglavlje, *O profesionalnoj socijalizaciji u akademsku profesiju*, prikazuje nam razna određenja profesionalne socijalizacije, kao i njihova ograničenja. Zbog specifičnosti sustava visokog obrazovanja,

proces profesionalne socijalizacije traje dulje nego u ostalim profesijama, i zbog toga, kako ističu autorice, predstavlja zanimljiv istraživački problem koji ne podrazumijeva "samo" velike događaje, poput stjecanja doktorata, nego i naizgled običnu svakodnevicu na poslu. Osim što profesionalna socijalizacija traje dulje, ova je faza u životu akademskoga djelatnika posebno važna i zbog formiranja (dualnog) profesionalnog identiteta mladoga znanstvenika, odnosno identiteta istraživača i nastavnika. Zbog svih navedenih specifičnosti, osobe na početku akademske karijere najčešće se nose s nizom izazova, što može utjecati na nisku razinu zadovoljstva poslom. No u tom su kontekstu vrlo važni mentori, čija se ključna uloga očituje u pomaganju mladim znanstvenicima u kontekstu upravljanja karijerom.

U središnjem poglavlju ove knjige, *Pozitivan odnos prema radu u visokoškolskoj nastavi*, autorice daju prikaz vlastita istraživanja, ali – kako same kažu – daju ilustraciju uvida iz empirijskog istraživanja. Metodologija se ne navodi detaljno, znamo da je riječ o kvalitativnom pristupu, odnosno strategiji studije slučaja u kojoj je sudjelovalo pet žena – mladih znanstvenica (docentica) zaposlenih u raznim institucijama i disciplinama u hrvatskom visokoobrazovnom sustavu. U ovom poglavlju autorice donose nov vlastiti središnji četverodimenzionalni konceptualni okvir pozitivnog odnosa spram rada u nastavi, koji je zamišljen cjelovito i bez ograničenja koja proizlaze iz specifičnosti različitih disciplina. Konceptualni okvir svoje utemeljenje pronalazi u rezultatima istraživanja i raspravama prikazanim u prvom poglavlju, a za ilustraciju pojedinih elemenata konceptualnog okvira navode se iskustva mladih znanstvenica sudionica kvalitativne studije slučaja. U definiranje konceptualnog okvira kreće se od emocionalne dimenzije, pa autorice u svojem istraživanju polaze od pretpostavke da "pozitivna emocionalna iskustva mladih znanstvenika, koja se manifestiraju u obliku osjećaja ugođe, zadovoljstva i entuzijazma u ra-

du u nastavi, predstavljaju jednu od komponenata pozitivnog odnosa prema radu u nastavi" (str. 31). Druga dimenzija pozitivnog odnosa prema nastavi odnosi se na aktivan i kontinuiran angažman visokoškolskih nastavnika u usavršavanju nastavničkih kompetencija. Rezultati istraživanja pokazuju nezadovoljstvo sudionica nepostojanjem programa za usavršavanje nastavničkih kompetencija za visokoškolske nastavnike, kao i nepostojanjem usustavljenog oblika uvođenja osoba u sustav. Sljedeću dimenziju konceptualnog okvira autorice objašnjavaju konstruktivističkim načelima pristupa poučavanja na koja se navazuje i koncept poučavanja usmjerenog na studenta. Takav pristup poučavanju, objašnjavaju, podrazumijeva aktivnu i suradničku ulogu studenata i nastavnika u nastavnom procesu, u kojem se "formiraju, konstruiraju i rekonstruiraju znanja" (str. 35). Zadnja dimenzija podrazumijeva isprepletenost istraživačkog i nastavnog rada, pri čemu se navodi izazov koji postaje sve snažniji, a to je isticanje znanstvenog rada kao najvažnijega kriterija akademskoga napredovanja, čime se posredno umanjuje važnost nastavnoga dijela rada. Autorice naglašavaju da je nužno zadovoljiti sve četiri dimenzije koje se međusobno dopunjuju, kako bi konceptualni okvir pozitivnog odnosa spram nastave bio cjelovit. Primjerice, nije dovoljno biti strastven i entuzijastičan nastavnik, nego treba imati i dovoljno znanja i vještina potrebnih za rad u nastavi. Nakon opisa i definicije svake dimenzije konceptualnog okvira, autorice donose inspirativne verbatimne svojih sudionica istraživanja, koja potkrepljuju konstruirani četverodimenzionalni konceptualni okvir.

U posljednjem poglavlju autorice nam donose šest vrlo konkretnih i primje-

njihvih preporuka, primjena kojih bi trebala biti od pomoći znanstvenicima i visokoškolskim nastavnicima na počecima njihove karijere, a koje se temelje na proučenoj literaturi i rezultatima vlastita istraživanja. Preporuke autorica sažimaju sadržaj predstavljen u prethodnim poglavljima i kreću u smjeru od kreiranja mehanizma zapošljavanja znanstvenika, preko implementacije i pokretanja programa za osposobljavanje i usavršavanje nastavnika za rad u nastavi do jasnijega prijenosa očekivanja prema mladim znanstvenicima, kao i uključivanja svih aktera visokog obrazovanja na svim razinama u proces poticanja razvoja pozitivnog odnosa prema nastavi. Prikazane preporuke mogu biti korisne svim akademskim djelatnicima, a posebno su namijenjene donositeljima odluka na svim razinama sustava visokog obrazovanja.

Može se zaključiti da se prikazana publikacija zbog svoje pitkosti i jasnoće može pročitati u jednom dahu. Iz svakog je naslova poglavlja i potpoglavlja jasno što se može očekivati. Najvažniji doprinos ove knjige očituje se u predstavljanju novoga četverodimenzionalnog konceptualnog okvira pozitivnog odnosa prema radu u nastavi. U obilju dosadašnjih istraživanja koja se bave visokoškolskom nastavom, autorice ove knjige u svojem se istraživanju usmjeravaju na nastavnikov osobni i pozitivan odnos prema nastavi i otkrivaju što čini bit pozitivnog odnosa prema radu u nastavi. Još jedan od doprinosa knjige jest i širok prikaz rezultata prethodnih istraživanja najvažnijih autora na ovom području. Ova knjiga može poslužiti mladim znanstvenicima na početku njihove karijere u svladavanju nastavničkih kompetencija, umjesto dosad vrlo raširene prakse "učenja na poslu" i "bacanja u vatru". Također, zasigurno može biti važna i njihovim mentorima u kontekstu vođenja i usmjeravanja kolega koji tek kreću u svoju akademsku pustolovinu. Snaga ove knjige dodatno se očituje u donošenju vrlo konkretnih praktičnih rješenja, koja mogu uvelike poslužiti donositeljima odluka u visokom obrazovanju. Nedostatak detalj-

nijeg opisa metodologije zapravo nije nedostatak, s obzirom na to da je svrha publikacije prikaz i analiza konceptualnog okvira pozitivnog odnosa spram nastave i donošenje preporuka. Navedeno se može shvatiti kao poziv na praćenje rada autorica i na proučavanje njihovih prethodnih i budućih publikacija o području istraživanja visokog obrazovanja.

Nadja Čekolj

doi:10.5559/di.32.1.10

Miha Kovač ČITAM, DA SE PROČITAM Deset razloga za čitanje knjiga u digitalno doba

Ljevak, Zagreb, 2021., 157 str.

Protakla 2021. godina bit će zapamćena kao Godina čitanja. Mnogo aktivnosti za poticanje čitanja provedeno je u školskim i narodnim knjižnicama te ostalim kulturnim institucijama diljem zemlje. Objavljeno je i niz tekstova i knjiga koje se bave problemom (ne)čitanja, razlozima za čitanje, problemima čitanja u digitalno doba i opstankom tiskane knjige. Jedna od njih jest i knjiga slovenskog autora Mihe Kovača: *Čitam, da se pročitam; deset razloga za čitanje knjiga u digitalno doba*, u izdanju Naklade Ljevak.

Prije početka čitanja, knjiga će vas privući svojom vizualnom opremom: prikladnim formatom, tvrdim uvezom i oku ugodnim ilustracijama. Na unutarnjoj strani korica na početku knjige nalazi se popis deset razloga zbog kojih ne čitamo knjige u digitalno doba. Popis je vrlo duhovit i

poticajan za razmišljanje o tome hoće li nas autor uvjeriti zašto bismo čitali u digitalno doba.

Na samom početku autor nas u uvodnim poglavljima upoznae sa svojim odnosom prema knjigama i pomalo se nostalgично prisjeća vremena kad su se pisala i slala pisma, kupovali ruksaci puni knjiga i pretipkavalo diplomski rad pisanim strojem. Autor je itekako svjestan revolucije mobilnosti, u kojoj vidi mnogo pozitivnog i sam je prihvaća i uživa u njezinim dobrobitima, ali i postavlja neminovno pitanje: zašto bismo se trudili čitati tiskane knjige kad nam je znanje u sažetom obliku dostupno uz nekoliko klikova? U sljedećim poglavljima autor će ponuditi deset razloga za čitanje kao deset mogućih odgovora na to pitanje.

"Ako znaš dobro čitati, vidiš i čuješ više." U ovom poglavlju autor na primjerima objašnjava zašto su čitanje i pisanje temelji ljudske civilizacije. Iako svi znamo čitati i pisati, doživljavamo tu vještinu kao nešto što se samo po sebi razumije, ali često nismo svjesni samoga procesa čitanja: učenje abecede, prepoznavanje glasova. Ljudi koji se "muče čitajući", tj. slovkaju, neće shvatiti značenje onoga što su pročitali. Autor to potkrepljuje važnošću automatiziranoga radnog pamćenja, tj. vježbanja čitanja. Ljudi koji mnogo čitaju – čitaju automatski, stoga imaju mnogo mentalnoga kapaciteta za razumijevanje pročitanoga.

Drugi razlog za čitanje navezuje se na prethodni. Autor je ustvrdio: "Ako čitaš, znaš više riječi i zato možeš razmišljati o više stvari". Odnosi se to na količinu riječi koje smo svladali i dubinu našega vokabulara, tj. sposobnost da razumijemo kako ista riječ može imati različita značenja u različitim kontekstima. Autor pokazuje kako je upravo dubinsko čitanje u kojem otkrivamo nova značenja, misli i osjećaje, temelj za uživanje u čitanju i razumijevanje svijeta oko nas. Dokazujući povezanost humanističkih i prirodnih znanosti, autor dolazi do zaključka da je čitanje temelj mišljenja. Činjenica je i da svatko od nas čita